

Ogiński Michał Kleofas

Огинский Михаил Клеофас

Autor: Renata Suchowiejko **Ogiński Michał Kleofas / Огинский Михаил Клеофас (1765–1833), polityk, dyplomata, działacz emigracyjny i kompozytor.**
12.10.2017

---

stan artykułu kompletny

Ogiński Michał Kleofas / *Огинский Михаил Клеофас* (1765–1833), polityk, dyplomata, działacz emigracyjny i kompozytor.

Urodził się 25 września/7 października 1765 r. w Guzowie koło Warszawy. Był synem Andrzeja Ogińskiego (1740–1787), miecznika litewskiego (1762), wojewody trockiego (1783), i Pauli Anny z Szembeków (1837–1798), 1. v. żony Celestyna Łubieńskiego (zm. 1759), 2. v. żony Jana Prospera Potockiego (zm. 1761), starościny guzowskiej. Miał starszą siostrę Józefę oraz przyrodnich braci hr. Feliksa Łubieńskiego (1758–1848), prawnika i działacza politycznego, i Antoniego Protazego (Prota) Potockiego (1861–1801), wojewodę kijowskiego, przedsiębiorcę i bankiera. Wczesne lata dzieciństwa spędził w guzowskim dworze, który dzięki staraniom ojca nabrał świetności i stał się ważnym ośrodkiem kultury i sztuki. W 1772 r. wyjechał na kilka miesięcy wraz z rodzicami i siostrą Józefą do Wiednia, gdzie ojciec objął poselstwo polskie. Rozpoczął wtedy systematyczną edukację pod opieką znanego francuskiego guwernera Jeana Rolaya, kontynuowaną później w Guzowie i Warszawie. Obejmowała ona różne dziedziny nauki: języki obce, literaturę, historię, filozofię,

botanikę, a także wychowanie fizyczne. Ogiński interesował się też numizmatyką, architekturą i historią prawa, robił przekłady z języków obcych i pisał wiersze. Ważne miejsce w tej wszechstronnej edukacji zajmowała muzyka, zwłaszcza od momentu, gdy jego nauczycielem został **Józef Kozłowski** (1757–1831), który dawał mu lekcje fortepianu, śpiewu i kompozycji. Pod jego kierunkiem napisał swoje pierwsze utwory. Podczas pobytu w Warszawie w 1782 r. pobierał lekcje skrzypiec u wybitnego wirtuoza Ivana Jarnovicia (1747–1804). Później doskonalił grę skrzypcową u skrzypka i kompozytora Pierre'a Baillota (1771–1842) w Paryżu. Już jako nastoletni chłopiec pomagał ojcu w administrowaniu majątkiem. Za jego namową rozpoczął karierę polityczną.

Ogiński miał zaledwie 21 lat, gdy został posłałem na sejm. W 1788 r. wszedł do Komisji Skarbu Wielkiego Księstwa Litewskiego. W tymże roku otrzymał Order św. Stanisława (1788), a następnie (1789) Order Orła Białego. W 1789 r. objął urząd miecznika litewskiego. W 1790 r. wysłano go z misją dyplomatyczną do Holandii. Pojechał też z nieoficjalną wizytą do Londynu, gdzie negocjował w sprawach polityczno-handlowych. Po powrocie wycofał się na kilka miesięcy z działalności politycznej. Wyjechał na Białoruś, aby uporządkować sprawy majątkowe, stryj Franciszek Ksawery Ogiński (1742–1814), kuchmistrz litewski, scedował mu bowiem swe dobra. Wziął udział w obchodach rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. Po wojnie polsko-rosyjskiej 1792 r. na jego litewskie majątki został nałożony sekwestr. Próbuąc je odzyskać, wyjechał w grudniu tego roku do Petersburga, gdzie zabiegał o poparcie na dworze Katarzyny II (1729–1796). Przyjął propozycję objęcia urzędu podskarbiego litewskiego, co uchroniło jego majątki, ale zobowiązywało do lojalności wobec cesarzowej. Wziął udział w sejmie w Grodnie w 1793 r. Jego taktyka, mająca na celu uniknięcie zajęcia wyraźnego stanowiska w sprawie II rozbioru, nie sprawdziła się. Ostatecznie podpisał traktaty rozbiorowe z Rosją i Prusami.

Jednakże w 1794 r. przyłączył się do insurekcji kościuszkowskiej, wszedł w skład jej Rady Najwyższej Litewskiej. Brał aktywny udział w walce, dowodząc własnym oddziałem strzelców. Jego działania dywersyjne na Białorusi znalazły uznanie naczelnika insurekcji **Tadeusza Kościuszki** (1746–1817). Po upadku Wilna Ogiński przedostał się do Warszawy. Stamtąd wyjechał na krótko do rodzowego Sokołowa na Podlasiu, gdzie dotarła do niego wiadomość o klęsce powstania. Pod fałszywym nazwiskiem przedostał się za granicę, najpierw do Wiednia, a następnie do Wenecji. Dołączyła tam do niego poślubiona w 1789 r. żona Izabella z Lasockich (1764–1852). Odrzucił propozycję powrotu do kraju złożoną przez gen. Aleksandra W. Suworowa (1729–1800), co spowodowało konfiskatę majątków i zakaz wjazdu do zaboru rosyjskiego. Od tego momentu działał na emigracji. W 1796 r. wyjechał do Konstantynopola jako przedstawiciel paryskich środowisk emigracyjnych. Miał szukać poparcia Turcji dla koalicji przeciw Rosji. Spędził tam ok. sześciu miesięcy, ale jego misja nie przyniosła żadnych efektów. Pod koniec 1797 r. powrócił do Paryża, gdzie poznał Napoleona Bonapartego (1769–1821) i rozwijał kontakty w jego otoczeniu. W 1798 r. uzyskał prawo wjazdu do zaboru pruskiego, zamieszkał wraz z rodziną w Brzezinach koło Warszawy.

Dopiero w 1801 r. dzięki staraniom ks. **Adama Jerzego Czartoryskiego** (1770–1861) anulowano Ogińskiemu zakaz wjazdu do Rosji, gdy złożył przysięgę wierności carowi Aleksandrowi I (1777–1825). Do Petersburga przyjechał w lutym 1802 r., został przedstawiony cesarzowi, odzyskał prawo do części majątku na Litwie, w tym Zalesia nad Wilią (obecnie obw. grodzieński na Białorusi), gdzie osiadł. W latach 1802–1806 skupił się na życiu rodzinnym i zarządzaniu majątkiem. Wybudował wspaniały klasycystyczny pałac, w którym zgromadził cenną kolekcję dzieł sztuki i bogatą bibliotekę. Organizował też koncerty i

przyjmował wielu znamienitych gości. W tym okresie niemal całkowicie wyłączył się z życia publicznego. Z drugą żoną, Włoszką, śpiewaczką Marią Neri (1778–1851), odbył kilka podróży w jej rodzinne strony do Włoch, a także do Paryża. Dopiero w 1810 r. powrócił do polityki, występując w Petersburgu w obronie praw obywateli wileńskich. Opowiedziawszy się po stronie Aleksandra I, został wtedy mianowany senatorem i tajnym radcą cesarstwa. Otrzymał też Order św. Włodzimierza i Order św. Aleksandra Newskiego. Do wybuchu wojny francusko-rosyjskiej 1812 r. współpracował przy tworzeniu projektów dotyczących przyszłości Litwy w ramach zaboru rosyjskiego, w związku z tym często bywał w Petersburgu na audiencjach u cesarza, był gorącym zwolennikiem wskrzeszenia Wielkiego Księstwa Litewskiego. Nad Nową Ogiński utrzymywał kontakty z animatorami słynnych salonów muzycznych wybitnym wiolonczelistą **Mateuszem Wielhorskim** (1794–1866) i pianistką [Maria Szymanowska](#) (1789–1831). Ta ostatnia w liście do niego z 1 listopada 1825 r. pisała, że jego imię „będzie jaśnieć w historii narodu”. Po kongresie wiedeńskim 1815 r. jego pozycja polityczna uległa znacznej marginalizacji. Odsunięty od wpływów w Petersburgu, angażował się jednak w lokalne sprawy na Litwie, działał aktywnie w środowisku wileńskim, był prezesem Towarzystwa Typograficznego i Towarzystwa Dobroczynności, animował życie muzyczne w Wilnie i w swoim pałacu w Zalesiu.

W 1823 r. wyjechał do Florencji, gdzie spędził ostatnie lata życia. Zmarł tamże 15 października 1833 r. (na nagrobku widnieje błędna data 18 października). Został pochowany w bazylice Santa Croce, obok takich znakomitości jak Galileusz (1564–1642), Michał Anioł (1475–1564) i kompozytor Gioacchino Rossini (1792–1868). Pozostawił sześcioro dzieci – synów: Tadeusza Antoniego (1798–1844), Franciszka Ksawerego (1801–1873) i Ireneusza Kleofasa (1808–1863 lub 1870), oraz córki: Amelię (1803–1858), od 1826 r. żonę Karola Teofila Załuskiego (1794–1845), nieślubnego syna rosyjskiego posła w Rzeczypospolitej Osipa A. Igelströma (1737–1823), Emmę (1810–1871), 1. v. Hipolitową Brzostowską, 2. v. Wysocką, i Idę (1813–1864), żonę Adolfa Piottuch-Kublickiego. Tadeusz, Franciszek i Amelia wykazywali zdolności muzyczne.

W swojej działalności politycznej Ogiński był bardzo aktywny i pełen zaangażowania, zwłaszcza na początku kariery i podczas powstania kościuszkowskiego. Paradoksem jest, że dzisiaj pamiętany jest przede wszystkim jako kompozytor, a nie polityk. Wprawdzie muzyka stanowiła ważną sferę jego życia, ale nie było to jego główne zajęcie. W powszechnej pamięci utrwalił się zwłaszcza jeden utwór *Polonez a-moll Pożegnanie Ojczyzny*. Już za życia kompozytora cieszył się ogromną popularnością, a jego sława trwa do dziś. Po odzyskaniu przez Białoruś niepodległości w 1991 r. dopisano doń słowa, postulując uznać *Poloneza a-moll* za hymn państwowy, jednak decyzję parlamentu zablokowali komuniści. Muzyka otaczała Ogińskiego od najmłodszych lat, otrzymał solidne podstawy wiedzy w tej dziedzinie. Świetnie grał na fortepianie i skrzypcach, znał zasady harmonii i kontrapunktu. Był wielkim miłośnikiem muzyki kameralnej, podczas licznych podróży zawsze szukał okazji, aby pograć w kwartecie.

Najsłynniejszy *Polonez a-moll* odsunął w cień inne polonezy Ogińskiego. Jednak wszystkie zasługują na uwagę, gdyż stanowią ważny wkład do rozwoju gatunku. Ogiński przyczynił się do zmiany funkcji użytkowej poloneza, traktowanego dawniej jako muzyka „do tańca” i przekształcił w artystyczną miniaturę „do słuchania”. Nie oznacza to jednak, że jego polonezy nie były tańczone. Niektóre z nich, pierwotnie napisane na fortepian, rozbrzmiewały też w salach balowych. Najlepszym tego przykładem jest *Polonez F-dur Polonaise-Favorite*, który został zinstrumentowany przez J. Kozłowskiego i święcił triumfy w Petersburgu. Jak wspomina Ogiński, utwór ten, po sukcesach odniesionych w Warszawie, „przeszedł do

Petersburga, gdzie go tańczono na dworze Katarzyny II, zowiąc go «Polonezem Ogińskiego». Aranżowano go na wszelkie rodzaje instrumentów: orkiestry pułkowe wykonywały go przy wszelkich paradach wojskowych, grano go na fortepianie czy też na harfie w czasie wszelkich zebrań towarzyskich w Petersburgu» (*Listy o muzyce*, oprac. T. Strumiłło, Kraków 1956, s. 36).

Kozłowski w dużym stopniu przyczynił się do upowszechnienia polonezów swojego dawnego ucznia. Nie tylko wprowadził je do repertuaru koncertowego, ale też zadbał, aby ukazały się drukiem. Pierwsze rosyjskie wydanie polonezów Ogińskiego ukazało się w 1802 r. w Petersburgu u H. J. Dalmasa. W tej samej oficynie wydano też zbiór jego romansów do tekstów włoskich i francuskich. Wprawdzie kompozytor nie był w pełni zadowolony z jakości tego druku, ale przynajmniej skonsultowano z nim sprawę wydania. Większość utworów była drukowana bez jego zgody i wiedzy. Dopiero wydanie Ricordiego z 1820 r. zostało w pełni z nim uzgodnione. Ogiński skomponował w sumie 28 polonezów, w tym 26 fortepianowych i 2 wokalne do tekstów włoskich. W twórczości fortepianowej znajdujemy też pojedyncze przykłady innych gatunków: walce, mazury, kadryle, marsze i menuet. Skomponował jedną operę *Zélis et Valcour ou Bonaparte au Caire*, dedykowaną Napoleonowi.

Drugą ważną dziedziną jego twórczości to liryka wokalna. Pieśni i romanse Ogińskiego miały wielkie powodzenie w salonach i na koncertach. Kompozytor sięgnął w nich po teksty liryczne, refleksyjne, o charakterze sentymentalno-miłosnym, które dobrze wpisywały się w konwencję epoki. Pojawiają się w nich znane wątki: uczuciowe rozterki, miłosne dramaty, wspomnienia młodości, opisy piękna przyrody. Fortepian dyskretnie towarzyszy subtelnej grze uczuć wyrażonej przez śpiewną melodię. Całość utrzymana jest w nastroju melancholii i smutku, niekiedy przerywanym bardziej dramatycznym akcentem. Ogiński napisał w sumie 17 romansów, do tekstów francuskich, włoskich i polskich, m.in.: *Livrons nous au tendre amour*, *Felicité passé*, *Le Réveil*, *Fallait-il ma guérir*, *Dafni*, *Humble cabane*, *Sur un rien*, *Le dernier beau jour d'automne*, *Przestań przede mną lzy ronić*, *Lube siedlisko cnotliwej pary*. Widać w nich dużą pomysłowość w sposobie kształtowania formy i dążenie do ścisłego powiązania muzyki z tekstem. Ogiński miał doskonale wyczucie możliwości głosu ludzkiego i stawiał wykonawcom duże wymagania. Jego romanse mogły z powodzeniem konkurować z dziełami mistrzów tego gatunku, takimi jak: Félix Blangini (1781–1841), Charles-Henri Plantade (1764–1839), Ferdinand Paër (1771–1839), Maria Malibran (1808–1836) i J. Kozłowski.

Ogiński był też pamiętnikarzem, bystrym obserwatorem rzeczywistości, obdarzonym talentem pisarskim. Opublikował spisane we Włoszech *Pamiętniki o Polsce i Polakach od r. 1788 aż do końca r. 1815* (*Mémoires de Michel Oginski sur la Pologne et les Polonais depuis 1788 jusqu'à la fin de 1815*, wyd. L. Chodźko, Paris 1826–1827, t. 1–4), pozostawił w rękopisie *Lettres sur la musique*. O pamiętnikach dowiedziano się w Rosji dzięki M. Szymanowskiej (informacja w *Dzienniku* jej córki Heleny Szymanowskiej-Malewskiej z 11 lutego 1828 r. [Warszawa 1999, s. 43]).

Ceniony w Rosji Ogiński znalazł się obok Fryderyka Chopina (1810–1849), [Stanisława Moniuszki](#) (1819–1872) i skrzypka Karola Lipińskiego (1790–1861) na płótnie Ilii J. Riepina (1844–1930) *Славянские композиторы* [Słowiańscy kompozytorzy] (1872), eksponowanym w Państwowym Konserwatorium w Moskwie. Pracując nad tym obrazem, malarz pisał o kompozytorze do krytyka Władimira W. Stasowa (1824–1906): „Jego nazwisko jest dobrze znane w całej Rosji. Słyszałem jego walca i poloneza”. Ogiński uznawany jest także za bohatera narodowego Białorusi, gdzie doczekał się wielu upamiętnień (patronaty szkół,

pomnik w Mołodecznie, ulice w Grodnie i Żdanowiczach, znaczek pocztowy [1994] i moneta [2011]), od 2014 r. posiada tam w rodzowym Zalesiu muzeum. W Polsce od 2008 r. organizowany jest w Iwoniczu Zdroju Festiwal im. Księcia Michała Kleofasa Ogińskiego. W 2015 r. 250-lecie jego urodzin upamiętniło UNESCO, a na Litwie wyemitowano z tej okazji okolicznościową monetę.

Bibliografia:

H. Sieradz, *Ogiński Michał Kleofas*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, Kraków 2002, t. 7, s. 150–152 (bibliografia); Z. Libiszowska, A. Nowak-Romanowicz, *Ogiński Michał Kleofas*, w: *Polski słownik biograficzny*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, t. 23, s. 630–636 (bibliografia); I. Bełza, *Michał Kleofas Ogiński*, przekł. Stefan Prus-Więckowski, Kraków 1967 oraz wersja ros.: И. Ф. Бэлза, *Михаил Клеофас Огинский*, Москва 1965; tenże, *Michał Ogiński i jego związki z kulturą rosyjską*, „Muzyka”, 1954, nr 1–2; W. Poźniak, *Romans wokalny w twórczości M. Kl. Ogińskiego*, „Rozprawy i Notatki Muzykologiczne I”, 1934; T. Strumiłło, A. Nowak-Romanowicz, T. Kuryłowicz, *Poglądy na muzykę kompozytorów polskich dobry przedchopinowskiej*, Kraków 1960; A. Załuski, *M. Kl. Ogiński. Życie, działalność i twórczość*, Londyn 2003; *Listy o muzyce*, oprac. T. Strumiłło, Kraków 1956; *Mémoires de M. O. sur la Pologne et les Polonais depuis 1788 jusqu'à la fin de 1815*, 4 t. wyd. A. Chodźko, Paryż 1826–1827, tłum. pol. K. Żupański, *Pamiętniki Michała Ogińskiego o Polsce i Polakach od r. 1788 do końca r. 1855*, 3 t., Poznań 1870–1873; Biblioteka Jagiellońska w Krakowie: rkps 6731 II t. 1–2 (M. K. Ogiński, *Lettres sur la musique*).

Michał Kleofas Ogiński (1765–1833) sportretowany przez Józefa Oleszkiewicza (1777–1830). Obraz olejny w zbiorach Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus.
© Wikimedia commons

Michał Kleofas Ogiński (1765–1833) sportretowany przez Józefa Oleszkiewicza (1777–1830). Obraz olejny w zbiorach Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus.
© Wikimedia commons

Michał Kleofas Ogiński (1765–1833) – portret olejny pędzla francuskiego malarza François-Xaviera Fabre (1766–1837) w zbiorach Žemaičių muziejus „Alka” (sygn. ŽAM D 927). © Wikimedia commons

Michał Kleofas Ogiński (1765–1833) – portret olejny pędzla francuskiego malarza François-Xaviera Fabre (1766–1837) w zbiorach Žemaičių muziejus „Alka” (sygn. ŽAM D 927). © Wikimedia commons